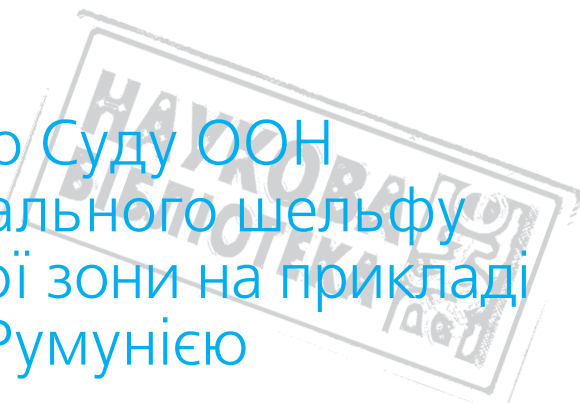

Практика Міжнародного Суду ООН із делімітації континентального шельфу та виключної економічної зони на прикладі спору між Україною та Румунією

Руслан АЛЯМКІН,
аспірант відділу європейського права
та міжнародної інтеграції
Інституту законодавства Верховної
Ради України

У справах, пов'язаних з делімітацією морських територій, економічні міркування слушно посідають центральне місце. Прагнення країн, що розвиваються, контролювати морські ресурси у прилеглих до їхнього узбережжя просторах ще у 1970-х роках дало поштовх до виникнення і формування концепції 200-мильної виключної економічної зони, яку остаточно було закріплено 1982 року в Конвенції ООН з морського права. Треба зазначити, що суверенні права держав у виключній економічній зоні та континентальному шельфі поширюються саме на експлуатацію і розвідку живих і неживих природних ресурсів. Вуглеводневі ресурси зазвичай посідають центральне місце у справах зі встановлення морських кордонів.

Право на розробку природних ресурсів стало головним у справі між Україною та Румунією із делімітації морського кордону в Чорному морі. 2001 року в континентальному шельфі Чорного моря було розвідано значні родовища нафти та природного газу.

16 вересня 2004 року Румунія передала на розгляд Міжнародного суду ООН заяву з проханням «визначити єдиний морський кордон між континентальним шельфом та виключною економічною зоною двох держав» [3, с. 2]. Румунія аргументувала юрисдикцію Суду на основі статті 36 Статуту Суду, а також пункту 4 Додатку до Договору про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією від 2 червня 1997 року [1]. Договор та Додаток до нього одночасно набули чинності 22 жовтня 1997 року. Так, відповідно до підпункту h) пункту 4 Додатку до Договору 1997 року¹ в разі, якщо сторони протягом розумного строку не дійдуть згоди шляхом переговорів, спір буде передано на розгляд Міжнародного Суду ООН.

3 лютого 2009 року Міжнародний Суд ООН прийняв рішення у цій справі. Згідно з ним було здійснено делімітацію в північно-західній частині Чорного моря, яке на заході омиває узбережжя Румунії, а на півночі, сході та частково заході – узбережжя України. Суміжні узбережжя Сторін розділені крайньою точкою суходільного кордону, яка встановлюється у дельті річки Дунай. Острів Зміїний, який належить Україні, розташований на відстані приблизно 20 морських миль на захід від дельти Дунаю.

Під час здійснення делімітації Суд використав метод рівновіддаленості². Так, кордон проходить через точку 1, що встановлена відповідно до Договору між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництва та взаємну допомогу із прикордонних питань (Угода про режим державного кордону) на місці перетину зовнішнього кордону румунських та українських (о. Зміїний) територіальних вод. Між точками 1 та 2 кордон пролягає вздовж територіальних вод острова Зміїний, тобто на відстані дванадцяти морських миль. Від точки 2 (між точками 2-3, та 3-4) лінія морського кордону встановлюється на рівновіддаленій відстані від континентального узбережжя України і Румунії, між точками 4 та 5 – кордон проходить між континентальним узбережжям Румунії та узбережжям півострова Крим. На південь від точки 5 рівновіддалена лінія кордону прямує до точки, де вона перетинається з виключними економічними зонами та континентальними шельфами третіх держав³.

Україна не оскаржувала юрисдикції Суду, але поставила під сумнів обсяг юрисдикції, зокрема, щодо сегменту кордону, визначеного в заяві Румунії точками F (румунська назва крайньої точки, визначеної Угодою 2003 року) та X. Між цими двома точками кордон, запропонований у заяві Румунії, огинав дванадцятимильну зону територіальних вод острова Зміїний і відмежовував територіальні води України від виключної економічної зони та континентального шельфу Румунії. Позиція Румунії полягала в тому, що сегмент F-X

¹ Підпункт h) пункту 4 Додатку до Договору 1997 року: «Якщо ці переговори не завершаться укладенням вищезгаданої Угоди у розумний термін, але не більше ніж 2 роки від їх початку, Уряд України і Уряд Румунії домовились, що справа про делімітацію континентального шельфу та виключних економічних зон буде вирішена Міжнародним Судом ООН на прохання будь-якої із Договірних Сторін, за умови набуття чинності Договором про режим державного кордону між Україною та Румунією. При цьому Міжнародний Суд ООН зможе розглянути прохання стосовно делімітації континентального шельфу та виключних економічних зон до набуття чинності Договором щодо режиму державного кордону, якщо встановить, що затримка із набуттям ним чинності відбулася з вини іншої Договірної Сторони» [1].

² Метод рівновіддаленості полягає у проведенні лінії, кожна точка якої є рівновіддаленою від найближчих точок вихідних ліній, від яких відміряється ширина територіального моря кожної з держав. Є три типи рівновіддаленої лінії, а саме строга рівновіддалена лінія, спрощена рівновіддалена лінія та модифікована рівновіддалена лінія [12, с. 2].

³ Третіми державами, права яких могли бути порушеними, є Туреччина і Болгарія. Ці дві держави уклали Договір між Республікою Туреччина та Республікою Болгарія про делімітацію кордону в гирлі ріки Резовска/Мутлудере і делімітацію морських територій між двома державами в Чорному морі від 4 грудня 1997 року. На основі п. 1 статті 4 договору вони провели делімітацію більшої частини своїх морських кордонів, проте лишили невизначеною крайню точку північно-східного сегменту морського кордону, яка ще має бути визначена в процесі подальших переговорів. Подібним чином визначено і крайню точку західного сегменту морського кордону між Україною та Туреччиною, відповідно до Договору про делімітацію континентального шельфу між СРСР та Туреччиною від 23 червня 1978 року. Румунія і Болгарія ще не провели делімітацію своїх морських кордонів [5, с. 67].

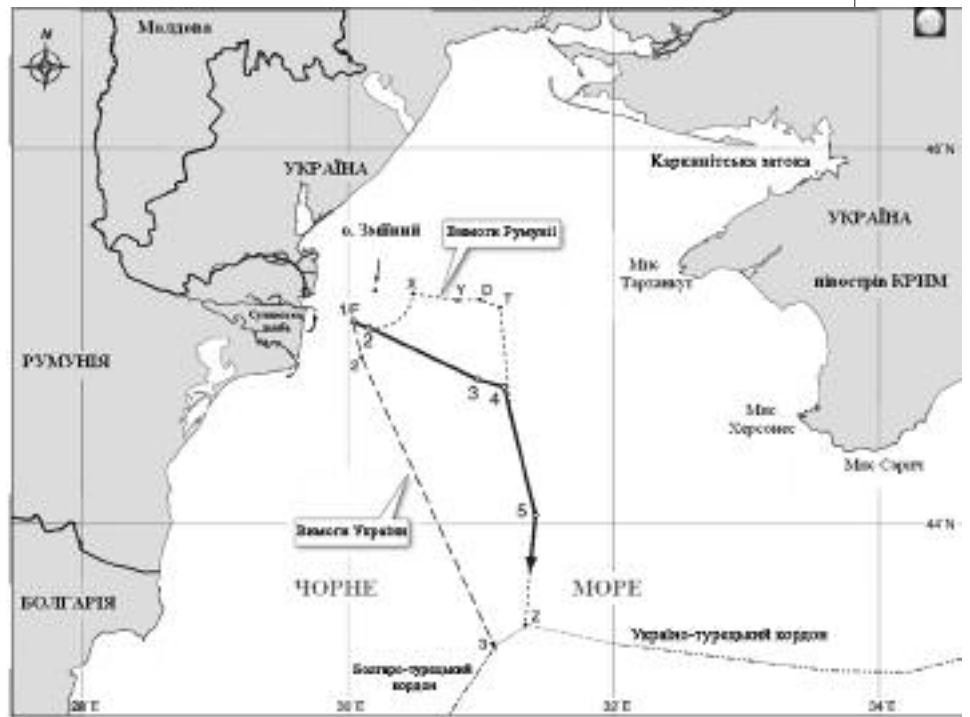
був встановлений угодою Сторін, і Румунія просила Суд підтвердити лінію кордону саме зазначеного сегменту до проведення процедури делімітації решти кордону. Україна ж наполягала на тому, що кордон стосовно цього сегменту не було визначено, а також стверджувала, що до юрисдикції Суду входить лише делімітація зон, які прямо вказані в підпункті h) пункту 4 Додатку до Договору 1997 року, а саме виключна економічна зона та континентальний шельф [5, с. 11]. Суд визнав, що його не наділено юрисдикцією проводити делімітацію територіальних вод Сторін, проте зазначив, що його наділено юрисдикцією, з одного боку, здійснювати делімітацію виключної економічної зони та континентального шельфу однієї держави та, з другого боку, зовнішньої лінії кордону територіальних вод іншої держави [5, с. 11].

Відповідно до вимог, викладених Румунією, кордон від точки Х до точки Т є медіанною лінією, яка відходить від кордону між сторонами на спільному узбережжі. Далі від точки Т кордон повертає на південь, продовжуючи медіанну лінію між протилежними континентальними узбережжями та закінчується точкою Z [6, с. 231]. Позиція України полягала в тому, щоб провести кордон, починаючи від точки 1 (українська назва крайньої точки, визначеної Угодою 2003 року) та вздовж медіанної лінії між континентальним узбережжям Румунії й узбережжям острова Зміїний через точки 2 та 3. З точки 3 український варіант кордону через заданий азимут доходив до точки, де процес делімітації вже міг стосуватися інтересів третіх держав [7, с. 257].

Жоден із запропонованих варіантів лінії кордону не відповідав методу рівновіддаленості під час здійснення делімітації. Основні відмінності між позиціями Сторін стосувалися початкової точки здійснення делімітації (українська точка 1 – румунська точка Х), а також у ставленні до острова Зміїний, а саме, чи впливає наявність цього острова на делімітацію кордону за дванадцятимильною зоною його територіальних вод.

Суд спершу звернув увагу на позиції Сторін із початкових точок делімітації. Суд відхилив твердження Румунії про те, що точка Х є кінцевою точкою погодженого сторонами морського кордону і між територіальними водами Сторін [5, с. 21–24], і між українськими територіальними водами та румунським континентальним шельфом і виключною економічною зоною [5, с. 24–26]. Водночас Суд установив, що відповідно до статті 1 Угоди 2003 року початковою точкою делімітації була крайня точка кордону, який розмежовував територіальні води сторін, а саме точка 1.

Далі Суд перейшов до аналізу узбережжя та морських територій, які стосуються справи. Суд установив, що все узбережжя Румунії впливає на делімітацію морського кордону між сторонами, як і більша частина континентального узбережжя України від початку суходільного кордону з Румунією до мису Сарич у крайній південній точці півострова Крим. Проте Суд установив, що береги Каркінитської затоки не стосуються справи, бо вони пролягають один навпроти одного і тому не мають значення для здійснення делімітації, а також що узбережжя острова Зміїний є таким коротким, що воно жодним чином не впливає на загальну довжину узбережжя Сторін [5, с. 34]. Суд визначив співвідношення довжини узбережжя Румунії й України як 1:2,8. Суд розглядав усі води від північно-західного узбережжя Чорного моря до ймовірних морських кордонів з третіми державами як такі, що стосуються суті

справи, проте води Каркінитської затоки було визнано такими, що не впливають на делімітацію.

Під час здійснення делімітації морського кордону між сторонами Суд дотримувався стандартної триступеневої процедури делімітації. Спочатку Суд провів приблизну рівновіддалену лінію (на основі геометричних міркувань). Далі визначив, чи є чинники, які змінюють або зсувають проведену рівновіддалену лінію задля досягнення справедливого результату [5, с. 37]. Зрештою перевірів, чи проведення рівновіддаленої лінії не призвело до несправедливого результату, спричиненого диспропорцією між співвідношенням довжини узбережжя Сторін та співвідношенням морських територій Сторін, що мають стосунок до справи [5, с. 39].

Встановивши вихідні точки, Суд провів попередню рівновіддалену лінію. Варто зазначити, що Суд, визначаючи основоположні точки, не брав до уваги острів Зміїний, а також Сулинську дамбу завдовжки в 7,5 кілометра, як пропонувала румунська сторона. Далі Суд перейшов до розгляду кількох чинників, які могли вплинути на зміну рівновіддаленої лінії. До таких обставин належали: несумірність довжини узбережжя, закритий характер Чорного моря, вже наявні делімітовані кордони в регіоні, розташування острова Зміїний в зоні делімітації, дії сторін, а також міркування безпеки. Суд визначив, що жоден із зазначених чинників не змінив розташування рівновіддаленої лінії, хоча деякі зміни було внесено, щоб установити лінію кордону в точці відповідно до Угоди 2003 року (точка 1), а також для врахування дванадцятимильної зони територіальних вод острова Зміїний (точка 2). Під час проведення третього етапу процесу делімітації – тесту на непропорційність – Суд не виявив істотних невідповідностей між співвідношенням довжини узбережжя Сторін та співвідношенням морських територій, що відійшли Сторонам.

Рішення Суду було обґрунтоване й безпосереднє, воно встановило єдиний морський кордон між сторонами із застосуванням методу рівновіддаленості від континентального узбережжя Сторін. Водночас ставлення Суду до острова Зміїний є головним питанням у цій справі і має бути проаналізовано.

По-перше, Суд безпосередньо не включив, але і не виключив узбережжя острова Зміїний, визначаючи довжину узбережжя Сторін. Суд відзначив, що оскільки

ки довжина узбережжя острова є незначною, то його врахування або, навпаки, неврахування не матиме наслідків для процесу делімітації.

По-друге, острів Зміїний можна було розглядати як вихідну точку, від якої відміряються і територіальні води, і виключна економічна зона та континентальний шельф. Проте чи впливає острів Зміїний на розподіл континентального шельфу та виключної економічної зони, є питанням його статусу відповідно до статті 121 Конвенції ООН з морського права⁴. Румунія наполягала, що острів непридатний для підтримання життя людини, а тому є скелею, яка не надає права на виключну економічну зону та континентальний шельф відповідно до пункту 3 статті 121. Україна, у свою чергу, наполягала, що острів Зміїний є островом та підпадає під дію пункту 2 статті 121 і тому впливає на розподіл континентального шельфу так само, як і будь-яка інша континентальна суходільна територія. Виключивши острів із процесу делімітації на перших стадіях розгляду справи, Суд відзначив, «що він не повинен визначати, чи підпадає острів Зміїний під пункт 2 чи 3 статті 121 Конвенції 1982 року...» [5, с. 56].

По-третє, Суд розглядає значення острова у двох площинах як вихідної лінії, від якої відраховується ширина морських зон (територіального моря та виключної економічної зони і континентального шельфу), та точки, на основі якої будеться рівновіддалена серединна лінія. Беручи до уваги, що встановлення вихідних ліній для визначення ширини морських зон здебільшого є питанням, що належить до компетенції самих держав, питання про визначення вихідних точок під час делімітації кордону в судовому порядку належить саме суду. У цій справі Суд виключив Сулінську дамбу [5, с. 56] та острів Зміїний [5, с. 56] до того, як вирахувати попередню рівновіддалену лінію.

Виключення цих елементів як вихідних точок відбулося на першому етапі триступеневого процесу делімітації. Те, що Суд не врахував Сулінську дамбу й острів Зміїний, не стало несподіванкою, щоправда, виключення цих елементів на першому етапі не відповідає усталеній міжнародній судовій практиці. Зазвичай Суд будує рівновіддалену лінію з урахуванням всіх елементів, які можуть вплинути на делімітацію⁵. Потім така «строга» попередня рівновіддалена лінія ретельно вивчається та відповідно змінюється з урахуванням обставин, що стосуються справи, включаючи непропорційний вплив, який мають невеликі елементи, такі, як острови або протяжні осушені береги⁶. У разі наявності диспропорцій попередню рівновіддалену лінію може бути змінено – на другому етапі делімітації – шляхом зменшення впливу таких елементів на рівновіддалену лінію або виключення їх із процесу делімітації взагалі задля досягнення справедливого результату⁷.

По-четверте, виключивши острів Зміїний із процесу делімітації на першому етапі, Суд зменшив його потенційний вплив як чинника, який міг би спричинити зміну рівновіддаленої лінії на другому етапі делімітації.

Суд виключив острів із процесу делімітації до того, як перейшов до розрахунку координат рівновіддаленої лінії. Така процедура є незвичайною для вирішення справ подібного характеру, проте вона може виявитися корисною в майбутньому. Застосування цієї процедури дозво-

лило Суду обійти питання про визначення статусу острова Зміїний – питання, яке не було центральним у справі. Крім того, в майбутньому цей прецедент стане ще одним аргументом щодо ролі невеликих островів у процесі делімітації. Зокрема, нині Міжнародний суд розглядає *справу про територіальний та морський спір між Нікарагуа та Колумбією*, який стосується саме делімітації морського кордону між сторонами. Процес делімітації ускладнено значною кількістю невеликих островів, які потенційно мають значний вплив на визначення морського кордону між сторонами. Можна припустити, що Суд у цій справі використає процедуру, подібну до застосованої у справі про делімітацію виключної економічної зони та континентального шельфу в Чорному морі.

Кордон, проведений Судом, визначає морський кордон між Україною та Румунією, починаючи від крайньої точки суходільного кордону в дельті річки Дунай до перетину кордону сторін з кордоном третіх держав, найімовірніше, Туреччиною. Проте південний край кордону сторін лишається невизначеним і може бути встановлений лише угодою з третьою державою. Два інші морські кордони в цій частині Чорного моря, а саме між Україною та Туреччиною та між Болгарією і Туреччиною, також є незавершеними в районі перетину кордонів держав. Делімітація кордону між Румунією та Болгарією ще не здійснено, проте, ймовірно, цей кордон також буде завершуватись у районі перетину кордонів України, Румунії та Туреччини.

Висновки

1. Під час здійснення делімітації Суд дотримувався стандартної триступеневої процедури делімітації. На першому етапі Суд провів приблизну лінію, рівновіддалену від континентального узбережжя сторін. На другому етапі було виявлено чинники, які впливають на розташування рівновіддаленої лінії. Третій етап полягав у проведенні аналізу, чи є співвідношення довжини узбережжя сторін та співвідношення морських територій, які відійшли до сторін внаслідок делімітації, справедливим.

2. Суд вніс незначні зміни до зазначеної триступеневої процедури і виключив острів Зміїний із процесу делімітації до того, як перейшов до розрахунку координат рівновіддаленої лінії. Така зміна процедури є нестандартною для міжнародної судової практики і, ймовірно, матиме вплив на ставлення Суду до невеликих островів у справах, пов'язаних з делімітацією морських кордонів у майбутньому.

Джерела

1. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією від 2 червня 1997 року, ратифікований на основі Закону України № 474/97-ВР від 17.07.97 – http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_003

2. Мировой океан. Международно-правовой режим. Основные проблемы / Гуцуляк В. Н., Колодкин А. Л., Боброва Ю. В. – М.: Статут, 2007. – 637 с.

3. Application instituting proceedings, Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine) –

⁴ Стаття 121 (Режим островів) передбачає:

1. Острів являє собою природно утворений простір суходолу, оточений водою, який знаходиться вище рівня води при припливі.

2. За виключенням, передбаченим пунктом 3, територіальне море, прилегла зона, виключна економічна зона і континентальний шельф острова визначаються відповідно до положень цієї Конвенції, що застосовуються до інших суходільних територій.

3. Скелі, які не придатні для підтримання життя людини або для самостійної господарської діяльності, не мають ні виключної економічної зони, ні континентального шельфа [16].

⁵ Див. наприклад: *Справа щодо континентального шельфу між Францією та Великобританією* 1977 року; *Справа щодо делімітації морського кордону в районі між Гренландією та Ян Маєн, між Данією та Норвегією* 1993 року; *Справа щодо морської делімітації Еритрея проти Ємену* 1999 року; *Справа щодо морської делімітації та територіальних питань між Катаром та Бахрейном* 2002 року; *Справа щодо морського кордону між Канадськими провінціями Нова Скотія проти Ньюфаундленду та Лабрадору* 2002 року; *Справа щодо Морського та суходільного кордону між Камеруном та Нігерією* 2002 року; *Справа між Барбадосом та Тринідад і Тобаго* 2006 року; *Справа між Гвіанією та Суринамом* 2007 року.

⁶ У справі між Великобританією та Францією (*Continental Shelf Case (UK/Fr.)*) про континентальний шельф 1977 року, вирішеній арбітражним судом, порушувалося питання про те, чи мають острови Сілі диспропорційний ефект на розмежування континентального шельфу між сторонами [8].

⁷ У вже зазначеній справі *Continental Shelf Case (UK/Fr.)* острови Сілі мали лише половину ефекту від потенційно можливого [8]. У *справі щодо морської делімітації між Єменом та Еритреєю* острів аль-Тайра та група островів аль-Зубайра не обумовили зміни рівновіддаленої лінії [9]. В *справі щодо Морської делімітації та територіальних питань між Катаром та Бахрейном* Суд не взяв до уваги протяжні осушені береги Фашт аль-Ярім [13]. У *справі щодо делімітації морського кордону Нової Шотландії та Лабрадору* арбітраж під час проведення рівновіддаленої лінії не взяв до уваги острів Сейбл [15].

16 September 2004. — <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/1697.pdf>

4. *Barbados v. Trinidad and Tobago* / 27 R.I.A.A. — 11 April 2006.

5. *Case concerning Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania vs. Ukraine)* / ICJ Judgment — 3 February 2009. — <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14987.pdf>

6. *Case concerning Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania vs. Ukraine)* / Memorial of Romania — 15 August 2005. — <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14697.pdf>

7. *Case concerning Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania vs. Ukraine)* / Memorial of Ukraine — 19 May 2006. — <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14699.pdf>

8. *Continental Shelf Case (UK/France)* / 18 R.I.A.A. — June 30, 1977.

9. *Eritrea v. Yemen, Second Stage, Maritime Delimitation* / Permanent Court of Arbitration — 17 December 1999. — <http://www.pca-cpa.org>

10. *Guyana v. Suriname* / Arbitration Tribunal UN Law of the Sea Annex VII — 17 September 2007. — <http://www.pca-cpa.org/upload/files/Guyana-Suriname%20Award.pdf>

11. *Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria; Eq. Guinea intervening)* / ICJ REP — 10 October 2002. — <http://www.icj-cij.org/docket/files/94/7453.pdf>

12. *Lathrop C. L. Maritime delimitation in the black sea (Romania v. Ukraine)* / Coalter L. Lathrop, Sovereign Geographic, Inc. — <http://ssrn.com/abstract=1470697>

13. *Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)* / ICJ REP. 16 March 2001 1999. — <http://www.icj-cij.org/docket/files/78/6743.pdf>

14. *Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen Denmark vs. Norway.* / ICJ REP. — 14 June 1993. — <http://www.icj-cij.org/docket/files/78/6743.pdf>

15. *Nova Scotia v. Newfoundland and Labrador, Second Phase, Maritime Boundary* / Court of Arbitration — 17 May 2001. — <http://www.nr.gov.nl.ca/mines%26en/publications/offshore/dispute/phasell.pdf>

16. *United Nations Convention on the Law of the Sea / UNCLOS III signed on 10 December 1982.* — http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

Взаимосвязь политического и экономического факторов в урегулировании общественно-политических отношений (на примере арабо-израильского конфликта)

Бишер м а Аларадж, аспирант Межрегиональной академии управления персоналом

В последнее время основные акценты отношений на Ближнем Востоке имеют военно-стратегический и энерго-сырьевой характер. Иными словами, роль экономического и политического факторов не только возросла, но и определяет наличие противоречий в вопросе урегулирования арабо-израильских отношений. Основные процессы их нормализации и стабилизации на этой почве носят декларативный характер, что в свою очередь подтверждает мнение международных экспертов относительно их нормализации: сложившаяся конфронтация арабов и евреев давно вышла за региональные рамки и вовлекает международное содружество во всемирное противостояние. В последние годы региональные конфликты вспыхивают все чаще и острота их постоянно растет. Это не может не вызывать беспокойства у международных организаций. Последние непосредственно либо косвенно вмешиваются именно в те конфликты (стремясь их урегулировать), которые прямо влияют на систему саморазвития интернациональных структур.

В обстановке прекращения идеологического противостояния двух систем вопрос о дипломатическом поощрении поисков мира обретает все более явные черты сотрудничества. Возрастает практическая миротворческая роль Организации Объединенных Наций, в рамках которой великие державы демонстрируют готовность к поискам компромиссов.

Несмотря на существенные различия в методологии и декларативных принципах урегулирования разных видов конфликтов, роль международных организаций в этом процессе определяются их практической апробацией. Предлагаемые организациями рецепты разрешения проблем далеко не всегда противоречат друг другу. Но любой конфликт, особенно затянувшийся, приводит к ка-